

Trideset godina europskog foruma za školski vjeronauk i simpozij u Pragu

I. Znanstveni skup Europskog foruma za školski vjeronauk održan u Pragu

Šesnaesti po redu međunarodni znanstveni skup Europskog foruma za školski vjeronauk održan je od 23. do 27. travnja 2014. godine u Pragu u Češkoj o temi „Izlazak na periferije kršćanstva – Vjeronauk kao poziv“. U prostorima centra *Mariapoli* u gradskoj četvrti Vinorž na skupu se okupilo dvadeset i pet sudionica i sudionika iz Češke, Hrvatske, Italije, Litve, Njemačke, Poljske, Slovačke, Španjolske i Velike Britanije. Iz Hrvatske je sudjelovala autorica ovog izvješća.

Tema je obrađena u tri glavna predavanja i deset koreferata. Prvo predavanje (Jan-Heiner Tück, Beč) bilo je posvećeno dijaloškom otvaranju II. vatikanskog koncila koje je značilo izlazak Crkve prema periferijama tako što koncilski dokumenti, prema načelu koncentričnih krugova, razlikuju one koji su u punom zajedništvu Crkve, one koji su s njome povezani (nekatoličke crkve i crkvene zajednice) te one koji se u rasporedbi spasenja nalaze u odnosu prema Kristu, opet u različitim stupnjevima, od pripadnika monotestičkih religija, preko drugih religija pa sve do agnostika i ateista. Drugo predavanje bilo je usredotočeno na temu “Poći prema rubnim područjima kršćanstva – Vjeronauk kao novo predvorje naroda” (Francesc Riu Rovira de Villar, Barcelona). Autor je podsjetio na govor o evangelizaciji pape Pavla VI., Ivana Pavla II. i Benedikta XVI. te o evangelizaciji koja traži vlastito obraćenje i tjera Crkvu da izađe iz same sebe kod pape Franje. Potonje je povezao s karakterom školskog vjeronauka kao nastavnog predmeta koji se obraća različitim naslovnici, a može postati evangelizacijskom ponudom svim učenicima, signalom koji upozorava Crkvu na samokritičnost i novim predvorjem naroda u kojemu se događa dijalog prihvaćanja u ljubavi. Treće izlaganje (*Andrea Grillo*, Rim-Padova) tematiziralo je nove, elementarne govore koji su važni za vjeronauk i njegovo uvođenje u kršćanstvo. Polazeći od II. vatikanskog koncila kao lingvističkog događaja i novog stila koncilskog govora, autor je izlagao o nužnosti novog otkrivanja elementarnih govora vjere kao što su kult, riječ, svjedočki odnos i odnos sa svijetom.¹

¹ Bez i najmanje zamjerke na tri glavna predavača i njihova izlaganja, ipak je šteta što organizatori ovog skupa za jedno od glavnih predavanja nisu pozvali upravo češkog teologa, psihoterapeuta i filozofa religije svjetskog glasa Tomaša Halika, čija bi se teza o nužnosti dijaloga i solidarnosti s onima koji ne vjeruju, odnosno s pripadnicima drugih svjetonazora dobro uklopila u promišljanja o vjeronauku u školi u Europi danas. Primjedbu sam iznijela i samim organizatorima.

Koreferate su iznijeli u prvom bloku: James Barnett (London), o odnosu crkava i političkih institucija spram školskog vjeronauka u Europi, Giampaolo Usai (Rim), o ulozi vjeronauka u životnoj orijentaciji učenika, Mirosław Stanisław Wierzbicki (Rim), o religioznom odgoju u Europi, kontinentu između krize i blagostanja, i Cesare Bissoli (Rim), o novim vjeronaučnim programima u Italiji. Drugi blok koreferata održali su Ana Thea Filipović (Zagreb), o vjeronauku kao pozivu na temelju uvida u istraživanje nastave, Tibor Reimer (Bratislava), o pomanjkanju odgoja za kritičko mišljenje kod mladih u Slovačkoj, i Elzbieta Osewska (Varšava), o likovnoj umjetnosti kao pristupu vjeri u školskom vjeronauku. U trećem bloku koreferate su održali Teódulo García Redigor (Madrid), o religiji u španjolskim školama od "hrama" do "agore", Ludmila Muchová (Češke Budejovice), o vjeronauku u Češkoj između klerikalne zatvorenosti i autentičnog pastorala, te Gerd Birk (München), o vjeronauku u Njemačkoj.

U radu u skupinama te u plenarnim raspravama produbljeni su mnogi aspekti o kojima je bilo riječi, ali su do izražaja došla i mnoga pitanja i dileme s kojima se susreće koncipiranje, ostvarivanje i vrednovanje vjeronauka u školama.

- Može li se unutar vjeronauka koji ima kulturno značenje postaviti pitanje kršćanske istine?

- Kako pronaći odgovarajući srednji put između koncepcije vjeronauka koji ima prvotno kulturno (odgojno-obrazovno) značenje i koji je u isto vrijeme konfesionalno određen?

- Kako vjeronauk može poštovati zahtjev univerzalizma?

U odgovorima na ta pitanja razvidno je da Crkva treba predstavljati katoličku vjeru pokazujući prije svega njezinu humanizirajuću vrijednost. Zahtjev univerzalizma dolazi do izražaja u dinamici koncentričnih krugova koja ima veliki potencijal. I sama Biblija i kršćanska tradicija svjedoče o trajnoj borbi između ekskluzivizma i revizije/širenja pojma i iskustva Boga. Upravo je vjeronauk mjesto gdje, na osjetljivost suvremene kulture za ekumenski, međureligijski i međukulturni dijalog i suradnju, valja pomicati i širiti granice, a ne podizati zidove. To ne znači umanjivanje vlastitosti kršćanstva koja se sastoji u vjerovanju Bogu koji se objavio i s kojim se susrećemo po sjedinjenju i prijateljstvu s Kristom. Evangelizacija i unutarcrkvena obnova idu ruku pod ruku.

U nekim zemljama koje imaju visok postotak katoličkih škola i škola drugih crkava i vjerskih zajednica primjećuje se da je motiviranost učenika za vjeronauk veća u državnim/javnim školama, gdje učenici mogu birati između vjeronauka i etike, nego u konfesionalnim školama, u koje se upisuju i učenici drugih vjerskih i svjetonazorskih pripadnosti, a obvezni su upisati primjerice katolički vjeronauk u katoličkoj školi, jer je on sastavni dio profila škole. Upravo u takvim

slučajevima za vjeronauk se pokazuje korisnom slika "atrija naroda/pogana" iz jeruzalemskoga Hrama koju Crkva u Europi danas na mnogim područjima primjenjuje u dijalogu s crkveno distanciranim i onima koji ne vjeruju.

U crkvenim i religijskopedagoškim raspravama o vjeronauku u školama katkada se ima dojam i prizvuk straha od gubitka mjesta u javnom prostoru. Enciklika pape Franje *Evangelii gaudium* (Radost Evanđelja) od 24. studenoga 2013. godine ohrabrenje je i smjerkaz. Govoreći o općem dobru i socijalnom miru, Papa navodi četiri važna aksioma za njegovo osiguranje: vrijeme je važnije od prostora, jedinstvo prevladava nad konfliktom, stvarnost je važnija od ideje i cjelina nadilazi dio (usp. EG, 217-237). Primijenjen na vjeronauk, aksiom "vrijeme je važnije od prostora" značio bi da je važnije potaknuti i pokrenuti odgojne procese rasta vjere negoli osvajati prostore crkvenog utjecaja.

S vjeronaukom se povezuju različita i često prevelika očekivanja. Potrebno je, međutim, zapitati se:

- Kako se očituje kršćanska odgovornost i služenje u školi i društvu onkraj vjeronauka?
- Kako proširiti odgojnu ponudu i dati potporu vjeroučiteljima, drugim nastavnicima, roditeljima te odgajati zajedno s obiteljima?

Primjereni pastoralni odgovori na ta pitanja mogu proizaći iz svijesti služenja i ljubavi prema čovjeku i svijetu. Uočava se da u mnogim zemljama i mjesnim crkvama u zadnje vrijeme jača duh konzervativizma, zatvaranja u geto i napasti da se od kršćanske vjere načini katolička ideologija kao opoziciju suvremenosti. Takvih usmjerenja ima i među vjeroučiteljima. Riječ je o reakciji straha i potrebe za sigurnošću naspram fluidnosti i fragmentarnosti postmodernog mentaliteta. Umjesto straha, koji je vrlo ljudska reakcija na gubitak moći, potreban je evanđeoski stav poniznosti i pouzdanja u Božje vodstvo povijesti. Vlast u Crkvi pozvana je biti čimbenikom jedinstva te pomirivati i integrirati različite struje.

Promišljanja i rasprave iznjedrili su zaključke, koji se mogu sažeto prikazati u obliku sljedećih tvrdnji:

1. Katolička Crkva je s Drugim vatikanskim koncilom promijenila svoj odnos prema nekatolicima, prelazeći s paradigme ekskluzivnog ekleziocentrizma na inkluzivni kristocentrizam. Krist je središte, a svi su ljudi na različite načine sjedinjeni s njime ili se nalaze u odnosu prema njemu (usp. LG, NA, UR, GS). Proširiti granice susreta, ujedno znači produbiti poznavanje vlastite tradicije. Papa Franjo poziva Crkvu da izađe iz središta i pođe prema periferijama: "Da bismo stvarno razumjeli stvarnost, moramo napustiti središnji položaj smirenosti i tišine te se zaputiti prema periferiji" (Papa Franjo, Intervju s Antoniom

Spadarom za reviju *Civiltà Cattolica*, 19. rujna 2013.). Vjeronauk u školi jedan je od načina izlaska prema "predgrađima".

2. Promišljajući o vjeronauku u školama vidimo, međutim, da periferije ulaze u središte. Taj prodor nije prijatna, već prilika. Način (stil) vjeronauka važan je barem koliko i sadržaj. Prelazak s dogmatsko-kerigmatskog poučavanja (odozgo) prema više pastoralnom, antropološkom i korelacijskom pristupu (odozdo) može pomoći pri susretu i dijalogu s učenicima različitih pretpostavki i odnosa prema vjeri i religioznosti.

3. Vjeronauk treba pomoći usmjeravati život, razvijati kritički pristup, pomoći procijeniti je li riječ o zdravoj, korisnoj i razložnoj religioznosti. Radi se o tome da treba razviti kritičku racionalnost, ali duboko ukorijenjenu u vjeri. Epistemološki ustroj konfesionalnog vjeronauka oslanja se na fundamentalnoteološke napore da se i onima koji ne vjeruju pokaže razumnost vjere.

4. Naslovnici vjeronauka - bilo u državnim ili u katoličkim školama - sve su češće bez iskustva kršćanskog života. Ta činjenica jedan je od bitnih elemenata koje valja uzeti u obzir prilikom obnove vjeronauka koja se ravna prema stvarnim potrebama učenja konkretnih učenika. Temeljem toga škola se može promatrati kao novo "predvorje pogana" ili - bolje rečeno - kao mjesto susreta. Novi nastavni planovi i programi moraju voditi računa o promijenjenim društvenim okolnostima.

5. Potrebno je također pronalaziti nove, cjelovitije, manje formalizirane, više simbolične načine govora te omogućiti učenicima antropološka iskustva koja se temelje na logici darovanosti kako bi im se ponudio inicijacijski pristup kršćanskoj vjeri. Zahtijeva se prevođenje, odnosno tumačenje sadržaja vjere koje je razumljivo muškarcima i ženama današnjice. To služenje je kulturalno, a ne samo katehetsko, a cilj mu je pomoći učenicima i učenicima da postanu kompetentni, tj. da budu u stanju vrednovati (katoličku) vjeru i zauzeti pozitivno-kritički stav prema njoj i u kontekstu sekulariziranoga i postmodernog svijeta.

Međunarodni skup Europskog foruma za školski vjeronauk u Pragu sadržavao je i kulturnu ponudu upoznavanja s kulturnom baštinom i poviješću Češke, kao i kratke susrete s mjesnom Crkvom. Iako je Češka danas jedna od najsekulariziranijih zemalja Europe (primjerice, vjeronauk u prosjeku upisuje samo 5 % učenika, a ponuđen je samo učenicima osnovnih škola), tragovi kršćanstva prepoznatljivi su u brojnim crkvama grada. Susret sudionika *Foruma* s pomoćnim praškim biskupom mons. Václavom Malým i njegovim suradnicima koji su nam govorili o katoličkim školama u Češkoj, zatim susret s pedagoško-socijalnim radom salezijanaca kao i sama prisutnost u

kući koju vodi međunarodni tim pokreta Fokolara posvjedočio nam je pozitivne primjere kršćanske prisutnosti u češkom društvu.

II. *Trideset godina postojanja Europskog foruma za školski vjeronauk*

Europski forum za školski vjeronauk osnovan je točno prije 30 godina okupljanjem skupine stručnjaka i odgovornih za vjeronauk u školi na znanstvenom skupu u dvorcu Klingenthal u Alzasu od 24. do 28. listopada 1984. godine. Riječ je o znanstveno-strukovnom udruženju koje okuplja stručnjake i sveučilišne nastavnike religijske pedagogije, predstojnike nacionalnih ili biskupijskih ureda za vjeronauk u školi, osobe odgovorne za izobrazbu vjeroučitelja, autore vjeronaučnih udžbenika i urednike znanstvenih časopisa iz područja religijske pedagogije. Udruženje je nastalo iz potrebe da se u društvenim okolnostima koje mijenjaju lice nekoć kršćanske Europe zajednički promišlja, sučeljavaju gledišta, bolje upozna stanje, razvoji i problemi školskog vjeronauka u pojedinim europskim zemljama, omogućiti razmjena ideja i potakne zajedničko zalaganje za ostvarivanje što primjerenijeg doprinosa vjeronauka školi i društvenoj zajednici u suvremenoj Europi.² Iako pojedine zemlje imaju različite sustave i tradicije školstva, odnosa Crkve i države, različitu strukturu vjerske pripadnosti stanovništva te pravni položaj vjeronauka, mnogi problemi postaju zajedničkim, osobito na tragu procesa globalizacije i europske integracije.

Prema Statutu koji je izrađen 1998. godine, a poslije osuvremenjivan, broj članova Forumu ne smije biti veći od 60 kako bi se omogućilo njegovo plodonosno funkcioniranje. Službeni jezici su njemački, talijanski i španjolski, a sastav Forumu je uglavnom katolički. Na skupovima Forumu uvijek je, međutim, nazočan i predstavnik organizacije CoGREE (*Coordinating Group for Religion in Education in Europe*), koja promiče suradnju među udrugama, organizacijama i mrežama koje se bave religioznim odgojem u Europi, a koja obuhvaća razne vjerske zajednice. U CoGREE-u se također nalazi predstavnik Europskog foruma za školski vjeronauk.

Nakon svojeg osnutka i prvog susreta godine 1984. *Europski forum za školski vjeronauk* nastavio je održavati svoje znanstvene skupove u dvogodišnjem ritmu svaki put u drugoj zemlji i gradu: godine 1986. u Münchenu, 1988. u Luksemburgu, 1990. u Kopenhagenu, odnosno u obližnjem Slagelseu, 1992. godine, tj. nakon sloma totalitarnih socijalističkih sustava u Srednjoj i Istočnoj Europi, skup je održan u

² Usp. Flavio Pajer, *Europski forum za školski vjeronauk - Kronološki prikaz*, u: Kateheza 24 (2002) 2, 161-177.

Grazu (tada je šest sudionika došlo s europskog Istoka – iz Bratislave, Budimpešte, Erfurta, Ljubljane, Varšave i Zagreba), godine 1994. održan je 6. skup u Madridu i tada je termin održavanja premješten s listopada na uskršni tjedan, što je uglavnom zadržano do danas (iznimka je bio Lisabon, gdje je održavanje susreta povezano sa svjetskom izložbom *Expo* te je tada održan početkom lipnja), 7. skup održan je u Brixenu 1996. godine, 8. u Lisabonu 1998., 9. u Bratislavi 2000. godine, 10. u Dresdenu, tj. u obližnjem Schmochlitzu 2002. godine, 11. u Palermu 2004., 12. u Beču 2006., 13. u Ostrogonu 2008. godine, 14. u Rimu 2010., 15. ponovno u Madridu 2012. i ovogodišnji 16. u Pragu.³ Idući susret trebao bi se održati u Katowicama nedaleko od Krakova, a za četiri godine – budemo li organizacijski spremni – u Zagrebu. Autorica ovog priloga članica je Europskog foruma za školski vjeronauk od sredine devedesetih godina prošlog stoljeća i - s jednom stankom - aktivno sudjeluje na njegovim skupovima od 1996. godine do danas.

U fokusu promišljanja i rasprava Europskog foruma uvijek su bile teme gorućeg značenja kao što su: vjeronauk u srednjim školama, vjeronaučni kurikulumi, izobrazba vjeroučitelja, posredovanje religioznih kompetencija, profil vjeronauka kao služenja Crkve (vjerskih zajednica) društvu te doprinos vjeronauka ciljevima škole, kršćanstvo i laičnost, suradnja Crkve i vjerskih zajednica u školskom vjeronauku, društveno-kulturni procesi sekularizacije, kulturnoga i svjetonazornog pluralizma u Europi, identitet i dijalog, osobito s drugim religijama i svjetonazorima, suradnja među kršćanskim crkvama na području vjeronauka, odgoj za održivi razvoj i odgovornost spram stvorenja, odgoj za kulturu solidarnosti i ljubavi.

Ana Thea Filipović
ana.filipovic1@zg.t-com.hr

---

³ Izvješća o nekim skupovima Foruma na hrvatskom jeziku vidi u: Ana Thea Filipović, *VII. simpozij Europskog foruma za školski vjeronauk*, u: *Kateheza* 18 (1996) 2, 149-150; Ista, *“Odgoj u službi civilizacije ljubavi”*, u: *Glas Koncila*, 25. travnja 2010., str. 6; Ista, *Vjeronauk i društveno povezivanje u Europi – prijedlozi za izobrazbu vjeroučitelja. XV. znanstveni skup Europskog foruma za školski vjeronauk održan u Madridu*, u: *Katehetski glasnik* 10 (2012) 1, 142-146. U časopisu “*Kateheza*” mogu se naći prijevodi mnogih predavanja koja su održana na simpozijima Europskog foruma za školski vjeronauk između 2000. i 2012. godine.